

Wilt gij den Vader zonder den Zoon of den Geest, of — wat in dit verband hetzelfde is — uw zonden zonder verlossing en dankbaarheid leeren kennen, dan zal een wettische, vreesachtige, slaafsche trek het beeld van uw vroomheid vervalschen.

Zoekt gij den Zoon te kennen zonder Vader en Geest, of uw verlossing zonder schuldbesef en betooning van dankbaarheid, dan zal uw vroomheid steeds meer verwereldlijken en straks ondergaan in anti-nomianisme.

Tracht gij den Geest te kennen zonder Vader en Zoon, of wilt gij dankbaarheid betoonen zonder kennis van ellende en verlossing, dan zal allereerst uw vroomheid de zekerheid des heils missen. Zij wordt daarbij tot ascetisme, dat zich uit de wereld en het leven liefst terug trekt; terwijl gij bovendien zelf, onverdraaglijk en onverdraagzaam geestelijk hoogmoedig wordt.

Gij moet daarom deze drie op het iugst samenhouden. Zij doordringen elkaar volledig. In de werkelijkheid van het leven valt nergens de grens aan te wijzen, waar het ééne ophoudt en het andere aanvangt. Zij zijn de drie, wel te onderscheiden, maar nooit te scheiden elementen van het leven der vroomheid.

En pas als gij dit goed vasthoudt, durf ik op elk van deze drie afzonderlijk — omdat wij menschen nu eenmaal niet alles tegelijk kunnen zeggen — meer in bijzonderheden in te gaan.

E. D. KRAAN.

UIT DE SCHRIFT

„En ik heb het” wél „geweten”.

En Hij zeide tot hem: Voorwaar, voorwaar zeg ik u, van nu aan zult gij den hemel zien geopend, en de Engelen Gods opklimende en nederdalende op den Zoon des menschen. Joh. 1:52.

Het woord, dat Christus sprak bij de roeping van Nathanaël, herinnert ons aanstonds zeer bepaald aan den droom van vader Jakob. Den droom van de Jakobs-ladder.

Zóó als Jakob een ladder zag, die den troon van God verbond aan het plekje grond, waarop Jakob als balling te slapen lag (als balling, want de vossen hadden holen en de vogelen des hemels nesten, doch Jakob had niet waar hij het hoofd nederleggen kon, vandaag en ook morgen), zóó zou — aldus voorspelt Christus — ook de plek, waar in zijn omzwervingen de Menschenzoon telkens het hoofd zou neerleggen, rechtstreeks verbonden zijn met den hemel. Want de vossen hebben holen, en de vogelen des hemels nesten, maar de Zoon des menschen heeft niet, waar Hij het hoofd kan nederleggen. Vandaag zal hij hier zijn, morgen ginds. Het beneden-eind van de ladder zal als het onder-eind van den slinger van een uurwerk onrustig zijn; het gaat heen-en-weer. Maar het boven-eind, dat zal in een vast punt gehouden zijn — als de slinger van datzelfde uurwerk. Het zal in Gods hand zijn. En de ladder-van-den-hemel-naar-den-Menschenzoon-op-aarde zal van engelen beïrdend zijn. Zij zullen den dienst van God doen aan den Menschenzoon. Zij zullen hem doen in vervulling, als vervulden, voltooiden dienst.

Want die dienst der engelen kan heden in vervulling gaan, wijl Jakob heden is vervuld in den waren, hoogsten Israëliet, Jezus Messias. Hetgeen in Jakob werd „gezien” door God, toen Jakob vanwege zijn ouden mensch omzwierf op de aarde — God, die de dooden roept ten leven en de dingen, die niet zijn, roept alsof zij waren, God „zag” verkiezend, scheppend Israël in Jakob — dat is heden ten volle te zien — maar dan in konkrete aanschouwing-van-werkelijkheid — in Jezus Messias, God, die den Levende roept ten doode en de dingen des doods, die hij Jezus niet zijn, tot den Messias roepen zal, alsof ze waren, 2 Cor. 5:21, God „ziet”, verkiezend Jakob, toerekenend aan Messias, Jakobs zonde in den Grooten Israël, rekent die Hem toe. Dus zal die trouwe Heer van Jakob Christus geven, wat Hij wil: Hij zal Hem zóó goed bewaken, dat Hij niet omkomt, eer het Zijn ure is, dat Hij niet één der dagen sterft door de hand der onbesnedenen van hart, eer Hij zal kunnen zeggen: „Het is volbracht”. Ik ben gereed-gekomen, Vader! Hij zal Zijn engelen van Hem bevelen, dat Hij Zijn voet niet anders dan te rechter tijd aan den steen stootte. Het program zal kunnen worden afgewerkt.

Want deze Menschenzoon is anders dan Zijn vader Jakob. Hij is in alles Israël, zonder eenige Jakobs-zonde, zonder eenige Jakobs-zwakheid, zonder eenige Jakobs-onwetendheid.

En daarom wordt het Hem ook niet gegeven in den slaap. O neen — het wordt aan Hem geschonken in het volle waakbewustzijn. Hoor: Hij zelf zegt het. Hij zegt het bij voorbaat, Hij heeft gewaakt. Hij is geen meester-droomer, als zijn

vader-droomer Jakob. Hij waakt. En Hij leert anderen met Hem waken; die noemt Hij heden, zóó als Hij hen neemt; Hij noemt en neemt hen als discipelen. Hij waakt: hij zag Nathanaël daar heusch wel zitten onder den vijgeboom, eer hem Philippus riep. Beef nu, Nathanaël: hier wordt gezien als met de oogen Gods: God zag eens Jakob op dien steen daar slapen, God zag vandaag dien waren Israëliet Nathanaël wel droomen-waken onder dien vijgeboom, en daar is heden een profeet, die de verloren schapen, de herders-die-geen-aanstelling van de herders Israëls te wachten hebben, zóó maar ziet zitten onder den vijgeboom. Hij ziet als met de oogen Gods. Hier is de groote Wake, — Nathanaël, die rabbi daar, dat is de Rabbi, de Zoon van God, die waken kan over het droomend kind van Jakob, dat het verlangen kent van Israël. De Zoon van God, Nathanaël! Maar ook de Zoon des menschen! Hij zegt het zelf: van nu aan zal men de engelen tot Hem zien dalen, van Hem zien stijgen naar den hemel. Ze zullen Hem zien onder al Zijn boomen, waar Hij beschutting zoekt voor een gebod. De Menschenzoon! De ware, de echte, de vervulde mensch der profetie. En daarom subordineert Hij dadelijk Nathanaël aan zich. Niet, dat Nathanaël bewaakt werd onder zijn boom, is het laatste, definitieve wonder. Maar dat de Menschenzoon staat onder de bewaking, dat is het groote feit nu van den dag. En van de dagen, die nog komen zullen.

De groote Wacht!

Hij heeft de actie van het waken in de volkomenheid: is deze niet de Zoon van God?

Hij ondergaat de acte van Gods waken in volkomenheid: lijdelijke gehoorzaamheid: is deze niet de Zoon des menschen?

Hij ondergaat de acte van Gods waken in bewustheid en geloof: dadelijke gehoorzaamheid, Messiaansch bewustzijn: is deze niet de Zoon des Menschen?

...

Ja, in bewustheid en geloof ondergaat Hij de acte van Gods waken over Hem, Hij wéét het, wijst het, profeteert het.

En daarin is Hij meer dan vader Jakob.

Jakob kreeg den droom vóór hij nog Israël heeten mocht. Hij kreeg den droom dus uit genade. Juist door hem zóó te laten droomen, heeft God de Heere hem tot Israël doen rijpen. Maar het zou nog heel lang duren, eer het zoover kwam. Maar Christus? Hij heeft de zekerheid, die Jakob in den droom ontving, gehad met open oogen, toen Hij op klaar-lichten dag Nathanaël aansprak. Hij had die zekerheid, en deelde ze aan de zijnen mee. En daarin toont Hij zijn zelf-bewustzijn als Messias. Jakob zegt, als hij ontwaakt is, en de oogen uitwrijft: gewis, God is aan deze plaats, en ik heb het niet geweten. Christus zegt, eer Hij gaat slapen: als Hij de oogen open heeft, en die van Zijn discipelen open-breekt: gewis, God is aan deze plaats, en ook aan de volgende, en ik heb het bij voorbaat zeer goed geweten.

Dus is die Christus meer dan Nathanaël. Want die is slechts een onvervalsche zoon van Israël. Maar Christus is de Zoon des Menschen.

Dus is die Christus meer dan Jakob. Want die brengt het niet verder dan tot het vaderschap van Israëlieten, die door genade zalig worden zullen, en door geloof in die genade. En door dat geloof juist zullen zij de eersten zijn in de erkenning, dat zij van nature geen onvervalsche menschen zijn, doch menschen-met-bedrog, vervalschte menschen. Een onvervalsche Israëliet — dat zijn tenslotte Jakobs kinderen, zooverre Jakob Israël zal worden — zal steeds erkennen, geen onvervalsche mensch te zijn. In die erkenning van geloof ligt juist het ware, onvervalsche Israëliet-zijn.

Maar Christus is de onvervalsche MENSCH. De onvervalsche zoon van Adam. Want dat is weer het paradijs: als God met menschen aan hun plaats is, en als zij 't weten. Als zij 't bij voorbaat weten. Als zij het weten, niet in droom, doch in de dag-waak hunner werkelijkheid.

De Zoon des menschen — de Adam, in welken geen bedrog is! De tweede Adam!

...

Want hoor — Hij wéét het, dat God Zijn engelen van Hem zal bevelen, dat Hij Zijn voet niet aan een steen zal stooten, een steen, liggende ter plaatse, waar het NIET behoort.

Hij weet het!

Of moet het u nog met zooveel woorden worden gezegd, dat Hij in dit verzekerd woord, gesproken tot Nathanaël, terug-grijpt op Zijn verzoeking in de woestijn?

Daar in de woestijn heeft Satan Hem willen doen grijpen naar de engelen-wacht in eigenwilligheid. In zonde van Jakob, zonder de gerechtigheid van Israël. Spring van die hoge tempeltinnen af! Dan zal de tempel-wacht verbaasd staan over den perfecten wonderdoener, die naar 't vleesch, met uiterlijk gelaat komt, en die 't wonder voor zichzelf, zichzelf — ten nutte, annexeert! Dan zult Gij den lastigen om-

weg naar het Kruis, dien grooten Steen-van-aanstoot, kunnen vermijden, en ineens geëerd zijn als de Hope Israëls! Want — staat er niet geschreven, dat God, als Gij zóó dadelijk naar beneden springt, en zoon van Zijn psalmisten en Zijn patriarchen zijt, dat God Zijn engelen van U bevelen zal, dat Gij Uw voet niet stoot aan eenen steen? Zijt Gij de ware, onvervalsche Israëliet — annexeer dan in geloof de engelen-wacht!

Maar in dat uur van de verzoeking, toen de duivel de problemen stelde, waarmede de geest van Jezus Messias zelf worstelde, staande aan den aanvang van Zijn omzwervingen op aarde, in dat uur heeft Christus niet de engelenwacht geannexeerd in eigenwilligheid. Hij deed er afstand van, nu ze alleen Hem zelf schoon te kunnen dienen. Hij verkoos niet over den kleinen aanstoots-steen te worden heengebeurd, om zóó den Groeten Steen van aanstoot, Golgotha, te ontgaan. Hij hield Zich aan het woord, dat men den Heere niet door eigenwilligheid moet houden willen aan de bondsbelofte. Want eigenwilligheid is bondsbreuk, en doet dus vallen uit de relatie, waarin de bondsbeloften kunnen gelden.

En toen de Satan straks moest wijken, en van Hem aflaten, ja, toen kwamen de engelen. Toen was er de engelendienst: vrede op aarde, door den Menschenzoon. Een wonder voor Zijn eigen haat wilde Hij niet. Hij wilde 'tslechts, als 't ONS kon baten. Dus zocht Hij Zijn weg naar Golgotha.

En sedert dat uur heeft Jezus de Messias het geweten: nu ik de Jakobs-ladder niet heb opgericht in eigenwilligheid, om van mijn vasten steenen-tempel-zetel uit den hemel om een engelen-wacht te dwingen, nu zullen ze van boven komen: de engelen en de ladder. Nu zal, wat in de woestijn begonnen is, over Mij als tweeden Adam, als Menschen-zoon — ten bate van de mijnen — ook blijven komen, tot op het uur, waarop ik zeggen kan: het is volbracht.

Vrede op aarde — want de Groote Oorlog verloopt naar het „gemaakt bestek”, precies naar 't kriegsplan.

Vanwege de gehoorzaamheid van dezen éénen: den Zoon des menschen!

K. S.

KERKELIJK LEVEN

Pluriformiteit der kerk en epigonisme (nieuwe reeks). IX

We zullen dus thans te spreken hebben over de andere kwestie: wat is nu toch eigenlijk dat geheimzinnige „wezen”, waarvan de pluriformiteits-leer verscheiden „vormen” (een meervoud van „vormen” in de aanwezige instituten aanwezig acht? Welk „wezen” openbaart zich in de „pluriformiteit der kerk”?

We hebben hier niet meer afzonderlijk te beoogen, dat we tot die vraag gerechtigd zijn, of liever, dat we ertoe genoopt worden. Dat recht, die noodzaak, ligt immers in het woord „pluriformiteit” zelf. Reeds hebben we in ons voorgaand artikel erop gewezen, dat, indien het spreken van „pluriformiteit” ook nog maar eenigen zin zal hebben, er achter de verscheiden „vormen”, die men ziet, een „wezen” liggen moet, dat zich in die verschillende vormen openbaart. Het „wezen”, „mensch” (we nemen nu eens even de terminologie over) of der „menschheid” (wilt u eens een half uurtje nadenken over de vraag, welk woord „mensch” of „menschheid” hier staan moet?), het „wezen”, „mensch” of „menschheid” openbaart zich in verscheiden „vormen”. In den „vorm” van blanken en van negers. Of in den „vorm” van mannen en van vrouwen. Of in den „vorm” van sluik- en kroes-harigen. Of in den „vorm” van zóó- of zús-schedel-igen. Of, — maar u kunt zelf wel verder invullen. Het wezen „bloem” (of „bloemheid”? wilt u weer eens nadenken?) openbaart zich in verscheiden „vormen”. In den „vorm” dien men in Lisse en Sassenheim eraan weet te geven, en in den „vorm” van het edelweiss. In den „vorm” van chrysanten en van orchideeën. In den „vorm” van roode of blauwe of witte of... In den „vorm” van kleine of groote (tenminste, als men niet die onderscheiding meent te kunnen werken, probeert u 't eens?). En zoo kunnen we verder gaan.

Nu zijn we er ons volkomen van bewust, dat in de vlak hierboven staande regelen de aanwending van den term „vorm” in deze eentonigheid uit een oogpunt van wetenschappelijk nauwkeurige terminologie dadelijk belachelijk kan worden gemaakt. Men zal kunnen zeggen: den éénen keer spreekt gij van „vormen”, en bedoelt die ook, den anderen keer spreekt gij weer van „vormen”, doch bedoelt heel andere onderscheidingen, b.v. van kleur, van grootte, uitgebreidheid, sexe, leeftijd, enzovoort.

Ik weet het ook wel.

Maar ik bedien me opzettelijk in deze zeer-onnauwkeurige en gebrekkige terminologie, omdat deze alleen past

bij den
debatte
van ons
aantoonen
meenen te
onder ons
teit der k
kerk door
de verder
scheidi
staan. W
met „vor
zonder m
riformitei
Roomsch
genden te
hebben
Chr. Gere
maar ver
ondersche
zichtspon
dezelfde
feit, dat
dingen el
vorm-pro
lang, zie
welbewus
onnauwke
formiteits
neer het
als het le
ondersche
doch ook
luthersch
gereforme
doch ook
gereforme
zal dan c
niet erbij
ander nie
socialiste
manichee
de ander
hankelijk
of een gr
kracht hi
zal zijn s
waar is t
college v
wél en
(onderget
cheeërs
toe te ke
uit 1816.
Genoeg
het raille
ernstig
baar ra
ken te
het geze
kende”
ste onbe
term „vo
gesprek
den eeni
beheersel

Nu zou
heel die
men” (m
bovendie
dat het
staan me
ondersch
aan een
niet ver
legenwer

Het is
duidelijk
ment is
de neigir
hier late
schouwen
het gespr

Mocht
zouden w

a) bij
tusschen
bruikt, e
gereform
om geme
dat het
zet, als
moet, w
in zijn b
conclude
Kuyper
dan een
dat de p
tot een
b) op
ik tracht
c) ook i
ding tuss

1) Natu
Kant, of
kelder, d
nings) vor
we op dit

Steen-van-geleerd zijn dat er niet adellijk naar psalmisten zijn engelen niet stoot nvervalschte de engelen-

ng, toen de se de geest staande aan op aarde, engelenwacht d er afstand te kunnen kleinen aan-om zoo den te ontgaan. n den Heere i willen aan d is bonds-atie, waarin ken, en van ngelen. Toen aarde, door Zijn eigen chts, als t en weg naar

Messias het st heb opge-mijn vasteen engelen- van boven Nu zal, wat als tweeden bate van de op het uur, racht. Oorlog ver-precies naar

l van dezen

K. S.

VEN

euwe reeks). IX bben over de enlijk dat ge-uriformiteits-ervoud van ten aanwezig in de „pluri-

derlijk te be-htigd zijn, of n. Dat recht, woord „pluri-in ons voor-indien het og maar eeni-erscheiden „liggen moet, en openbaart, nu eens evenchheid" (wilt ver de vraag, id" hier staan „menschheid" men". In den es. Of in den en. Of in den n. Of in den t. Of, — maar . Het wezen weer eens na-cheiden „vor-isse en Sassen-„vorm" van chrysanten en van roode of m" van kleine lie onderschei-ert u teens?).

in bewust, dat gelen de aan-deze eentonig-appelijk nauw-telijk kan wor-ten: den éenen n bedoelt die weer van „vor-derscheidingen, reidheid, sexe,

eljk in deze gebrekkige alleen past

bij den stand van de pluriformiteits-debatten, gelijk ze tot nu toe voor het forum van ons volk gevoerd zijn. We zullen nog nader aantoonen, wat we reeds nu zonder tegenspraak meenen te kunnen vaststellen, dat men doorgaans onder ons in de gesprekken over de pluriformiteit der kerk onder de verscheiden „vormen" der kerk doorgaans niets anders verstaat, dan de verder niet secuur gedetermineerde onderscheidingen, die tusschen de kerkinstellingen bestaan. Wie van pluriformiteit spreken, bedoelen met „vorm" doorgaans „onderscheiding", zonder meer. Den éenen keer brengen ze de pluriformiteitsleer te pas wanneer het gaat over Roomsche contra (met?) Griekse kerk, den volgende keer doen ze het even vrolijk, als ze het hebben over de Gereformeerde Kerken of... de Chr. Geref. Kerk. Ik wil niet oneerbiedig worden, maar veroorloof me toch de opmerking, dat deze onderscheidingen gevallen allerminst onder één gezichtspunt zijn te rubriceren, en dat ik me met dezelfde oprechtheid verkneuteren kan over het feit, dat deze totaal andersoortige onderscheidingen elkaar onder het één dak van het wezen-vorm-probleem ontmoeten, als de lezer, desverlangd, zich verkneuteren kan over mijn zooveel welbewust gegeven specimen van al te populair-onnaauwkeurige terminologie. Men haalt de pluriformiteitsleer vrolijk en welgemoed te pas, wanneer het gaat over roomsch-grieksch, maar ook, als het loopt over roomsch-protestantsch; bij de onderscheiding van protestantsch-gereformeerd, doch ook bij de onderscheiding van protestantsch-luthersch; als men het heeft over protestantsch-gereformeerd-nederlandsch-gereformeerde kerken, doch ook, als men het heeft over protestantsch-gereformeerd-nederlandsch-ch. geref. kerk. De één zal dan de Syriërs, de Kopten wel, de ander ze niet erbij rekenen. De één de darbisten wel, de ander niet. De één de woodbrookers, de religieus-socialisten-„kerk" wel, de ander niet. De één de manicheërs, of socinianen, of anabaptisten wel, de ander niet. De één zal zijn ja-of-neen-stem afhankelijk maken van het antwoord op de vraag, of een groep „kirchen-bildende" (kerk-vormende) kracht had, ja dan neen (dr. Kuiper), de ander zal zijn schouders ophalen en vragen: waar was, waar is tegenwoordig het bevoegde interkerkelijke college van deskundigen dat uit zal maken, wie wel en wie niet kerk-vormend waren of zijn (ondergeteekende b.v. neigt er toe, aan de manicheërs veel groter „kirchen-bildende" kracht toe te kennen dan aan het instituut van Willem I uit 1816, of aan de Chr. Geref. Kerk van 1892).

Genoeg hiervan; want we zijn op de grens van het railleeren, al meenen we het volkomen ernstig, wij we bedoelen, door dit schijnbaar railleeren onze menschen aan het denken te brengen. Nogmaals: genoeg hiervan; het gezegde moge volstaan, om de „ontdek-kende" „waarheid" te prediken, dat de uiterste onbeholpenheid in het hanteeren van den term „vorm" tot nu toe heel het pluriformiteits-gesprek in zijn populair „vorm" — tot nu toe den eenigen onder ons, die publiek werd — beheerscht heeft.

Nu zou het ons veel te ver voeren, indien wij op heel die onderscheiding zelf van „wezen" en „vormen" (meervoud) wilden ingaan.¹⁾ Het zou ons bovendien het verwijt van vele lezers bezorgen, dat het hun al te zwaar ging worden. We volstaan met de opmerking, dat wij voor onszelf deze onderscheiding onjuist achten, dat ze ontleend is aan een o.i. onjuist redeneerende filosofie, en ons niet verder helpen kan; dat ze ons alleen maar tegenwerken kan.

Het is ons zelf onder het schrijven natuurlijk duidelijk, dat op dit punt dus geen enkel argument is aangevoerd, en dus bij een enkelen lezer de neiging aanwezig kan zijn, de kwestie, die we hier laten liggen, als van uiterst gewicht te beschouwen, om dan verder te concludeeren, dat het gesprek feitelijk is afgelopen.

Mocht er bij een enkele die neiging bestaan, dan zouden wij hem willen wijzen op deze drie punten:

a) bij Kuiper zelf wordt deze onderscheiding tusschen wezen en (verschijnings)vormen wel gebruikt, doch evenmin beredeneerd en als voor gereformeerden hanteerbaar bewezen. Wie dus — om gemelde redenen — zou willen concludeeren, dat het gesprek door mij niet wordt voortgezet, als ik dit puntje laat liggen in de krant, die moet, wijl het door dr. Kuiper onaangeroerd bleef in zijn boeken, dan een beetje verder gaan, en concludeeren, dat het gesprek feitelijk door dr. Kuiper nog niet goed begonnen is; hetgeen dan een ondersteuning zou zijn van mijn these, dat de pluriformiteitsleer bij dr. Kuiper nog niet tot een consequent ingedachte leer geworden is;

b) op het oogenblik is het alleen maar dit, wat ik tracht aan te toonen;

c) ook alzou dr. Kuiper de filosofische onderscheiding tusschen het „wezen" en zijn „verschijnings-

1) Natuurlijk is het vorm-probleem zelf (denk b.v. aan Kant, of aan den metafysischen vorm) zelf veel ingewikkelder, dan in de problematiek van „wezen" en „verschijningsvormen" aan het licht treedt. Maar in dit geval zijn we op dit laatste problematiek aangewezen.

vormen" hebben trachten aannemelijk te maken, ook dan nog zou mijn onder b) genoemde doel bereikt zijn, indien ik kon aantoonen, dat men bij dr. Kuiper den éenen keer weer een heel ander „wezen" onderstellen moet als in de plurale „vormen" zich openbarende, dan den anderen keer.

En dit punt is voor mijn besef wel degelijk van gewicht. Gelukt het, voor deze bewering het bewijs te leveren, dan is tevens aangetoond, dat we in het grijpen naar den term „pluriformiteit" wel een poging hebben te zien, om den chaos der kerkelijke verwarring, inzonder deze een struikelblok voor het „oordeel der liefde" in zijn confrontatie met de gereformeerde belijdenis mocht wezen, met één slag te boven te komen, doch dat we daarin nog niet een vaste, wel-doordachte, gefundeerde leer hebben te ontfien.

Welnu, o.i. valt het gevraagde bewijs niet moeilijk te leveren.

Den éenen keer b.v. wordt de pluriformiteit der kerk beredeneerd, omdat er verscheiden leer-, denk-, dogma-vormende kerktypen zijn; den anderen keer b.v. wordt de pluriformiteit der kerk betoogd, of liever doodkalm geconstateerd, wijl er verscheiden typen van kerk-regeering, van kerk-bestuur zijn; een derden keer vallen beide gezichtspunten weer genoegelijk samen.

Er is meer te noemen; maar voorloopig blijven we hier eens stilstaan.

K. S.

„Doleerende opmerkingen". (Slot.)

Het komt mij dan ook voor, dat Ds Mak niet op rechte wijze de vraagstukken stelt, zooals ze in den kring der kerken leven. Dat blijkt met name, wanneer hij het heeft over ons conservatisme. Ds Mak meent in ons gereformeerde leven een statische geloofshouding te zien treden, in plaats van een statisch-dynamische, een houding van stilstand, in plaats van een houding van moedige, vreugdevolle beweging, in geloof verzekerd van vast uitgangspunt en leiding des Geestes.

Nu lette men erop, dat wij volgens Ds Mak in dezen laatste volzin van ons „vaste uitgangspunt" in het geloof verzekerd moeten zijn.

Maar hier is oppassen de boodschap. Want hier staan wij op de grenslijn, die het Gereformeerde denken scheidt van alle spiritualisme en mysticisme, tegenwoordig ook van... het Barthianisme. Want een uitgangspunt, dat is geen ding dat men in geloof in te nemen heeft, althans niet in dezen zin dat de nuchtere zelferische bezinning daartegenover zou hebben te wijzen. Wie een „uitgangspunt" heeft, moet dit kunnen verantwoorden tegenover het Woord en de wet van God. Wij gelooven niet aan ons „uitgangspunt", doch wij gelooven aan het Woord van God. En als ik dus geloof, dat dat Woord Gods in de Schrift zich bekend gemaakt heeft, en dat het daarin klaarblijkelijk tot ons allen spreekt, dan kan ik, dit geloofsstandpunt inne-mende, vervolgens langs wetenschappelijke weg komen tot belijdenis-vorming met mijn kerk. En ik kan dan voor mijn persoonlijk leven deze belijdenis aanvaarden, omdat ik, langs den weg van geloofsredeneering erken, dat de door mijn geloof aanvaarde Schrift zelf daarin tot uitdrukking komt.

Zoo vaak echter onder den Calvinistischen naam zeer oncalvinistische leeringen worden voorgestaan, en men b.v. „Schrift" en „Woord Gods" uit elkander rukt, of de klaarblijkelijkheid van de openbaring, of haar in de historie optredende werking als een van God gewilde en in den grond goedgekeurde werking ontkent, heeft het geen zin, elkaar toe te roepen: Weest statisch-dynamisch, en geloof in uw uitgangspunt, weest daarvan in 't geloof „wel verzekerd". Want de vraag komt dan op: wat is dat uitgangspunt? Hebben wij als orthodoxen in Nederland nog een gemeenschappelijk geloof ten aanzien van de vooronderstellingen der belijdenis? Gelooven wij nog, dat de Schrift „Gods Woord" is, en dat men „Gods Woord" onder meer tot zijn recht kan doen komen, en tot zijn eer, door het opstellen eener belijdenis?

Het zij verre van mij, op dit punt binnen den kring der Gereformeerde Kerken in het moederland of in de Koloniën iemand te beschuldigen van het voorstaan van een andere gedachte dan ik zelf heb. Maar het zij evenzeer verre van ons allen, voorbij te zien, dat er zijn, die den gereformeerden naam voeren, en toch wel degelijk op dit punt andere gedachten hebben. En dat er met name in de in-rekening-brenging van dit ernstige feit onder ons verschillende graden zijn van activiteit, dat zou ik ook niet graag ontkennen. Ds Mak zelf bewijst dat. Hij heeft immers in zijn door ons geciteerde artikel beweerd, dat er in Zwitserland een groepje theologen opgestaan is, die het in tien jaar klaarspelen konden, de overwonnen gewaande, en in een hoekje geschoven theologie der Reformatie, in het bijzonder die van Calvijn, voor het forum der theologische wereld te brengen. Ds Mak houde het mij ten goede, dat ik daarvan niets geloof. Zeker, men heeft den naam van Calvijn weer met nadruk genoemd. Maar dat is heel wat anders, dan diens theo-

logie voor het forum brengen, en daarin een bestaanden tegenstand te breken. Heeft niet Emil Brunner in zijn laatste „gesprek met Barth" (Natur und Gnade) zijn laatste woord tot Barth doen uitloopen op de erkenning, dat indien de door Ds Mak bedoelde kring vroeger bij Calvijn ter schole was gegaan, onder de leerlingen (hier is bedoeld de groep die ook Ds Mak op het oog heeft) niet zulk een strijd ontstaan zou zijn, als nu inderdaad ontbrand is? Een strijd, die heel dezen kring van theologen uiteen geslagen heeft, en binnen tien jaar het groepje heeft verstrooid? Het wordt, zoo zegt Brunner, hoog tijd, dat men het verzuim nog inhooft.

Dit is een andere kijk dan Ds Mak op de toestanden heeft. Maar daarin wordt bevestigd wat geschreven is door de Nederlandsche gereformeerden, die opgetreden zijn tegen de dialectische theologie. Is nu niet op dit één punt de klacht van Ds Mak onwezenlijk gebleken?

En wanneer in dezen tijd dan ook onzerzijds daarop telkens weer gewezen wordt, dan is dat in den grond der zaak niet een roepen om terugkeer naar het oude, zooals Ds Mak, zonder iemand te noemen, constateert, doch dan is dat de vraag, om royale afbakening, over en weer, van de positie. Wij geven Ds Mak gaarne toe, dat op veel punten het gesprek bij de Gereformeerden is doodgeloopen. Wij wijzen echter alle beschuldigingen juist als beschuldigingen af, welke niet rekening houden met het dubbele feit:

a. dat over heel de linie der orthodoxie ALLE gesprekken vandaag zijn doodgeloopen, omdat men zich heeft vastgezet in een onwaarschijnlijkspositie, die andere woorden hanteert dan eigenlijk gemeend zijn (de confessioneelen in de Hervormde kerk, de dialectische theologie, het vasthouden aan een confessioneel „uitgangspunt", met gelijktijdige ontkenning hetzij van de mogelijkheid, hetzij van de betrouwbaarheid van het beweerde uitgangspunt);

b. dat in den strijd, die gevoerd wordt vóór de bezinning over deze grondvragen menigeen over den ernst van de vragen heenloopt, en al maar door roept om reformatie, en om verrijking van het Gereformeerde leven, zonder dat allereerst de bede gesteund en overgenomen wordt, de bede om ons eens rustig en eerlijk af te vragen: hebben wij nog wel een uitgangspunt: „wij" nu als groot-orthodoxe groep genomen?

Soms is de situatie ironisch. Wie in de Gereformeerde pers dergelijke problemen behandelt, wordt als een vechtlas aangezien, en door menschen, die beter moesten weten, afgehandeld als een die almaar strijdt voor speciale discussiepunten van zijn eigen kerkgezelschap. Terwijl juist deze vraagstelling alle orthodoxen raakt. Wie zulk een vraagpunt aan de orde stelt, behandelt géén specifieke kwestie van zijn eigen kerk-huis-publiek, doch van alle orthodoxen.

Zoolang dan ook op dit punt niet onder ons de eenstemmigheid weerkeert, zal door de zonde van de belijders der orthodoxie-in-het-groot elke reformatie in den grond worden verhinderd. Want reformatie aan den buitenkant is onmogelijk. Wij moeten eerst weer eens in de kerk eerlijke menschen gaan worden, die ons bezinnen over den objectieven en subjectieven ernst van ons gesproken belijdeniswoord, en dus over de eerste begrippen van eerlijkheid en trouw, daarin, dat wij weer meenen, wat wij publiek belijden. De „nood" in het Gereformeerde leven is groot. Maar hij is oecomenisch. Het christendom zelf is in nood, wijl vele christenen op leidende posities hun niet-geloof willen goed praten, als wáre het geloof.

K. S.

LITERATUUR EN KUNST

De trilogie van Johan Fabricius.

Kort voor het eind van het vorige jaar is verschenen „De dans om de galg", het lang verbeide derde deel van den romancyclus van Johan Fabricius. Begonnen met „Komedianten trokken voorbij", en voortgezet met „Melodie der Verten", is thans, met „De dans om de galg", de cyclus voltooid.

Herhaaldelijk is naar aanleiding van het eerste en later ook van het tweede deel uit den lezerskring gevraagd, of ons blad niet eens ook over die boeken kon schrijven. De groote opgang, dien ze maakten („Komedianten trokken voorbij" heeft acht drukken gehad en „Melodie der Verten" zes), wekte begrijpelijkerwijs belangstelling en begeerte naar eenige nadere informatie.

Ofschoon gaarne bereid, indien mogelijk, aan zulke verzoeken te voldoen — in de komende nummers hoop ik nog enkele soortgelijke vragen af te handelen — heb ik gemeend ten aanzien van deze boeken van Fabricius de vragers te moeten laten wachten tot de serie compleet zou zijn,